

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Boeken

Springen over je eigen schaduw?

Bespreking van

Antoine Mooij (2006). *De psychische realiteit — psychiatrie als geesteswetenschap* (derde herziene editie). Amsterdam: Boom.

ISBN 978 90 8506 195 3, 283 pp., €25,50

JORIS VANDENBERGHE

Slechts zelden zult u een dergelijke rijkdom vinden geconcentreerd op tweehonderdveertig bladzijden (plus veertig bladzijden referenties en register). *De psychische realiteit* is als «metaboek» een van de beste die er in de Nederlandstalige vakliteratuur te vinden is en verdient eigenlijk een vertaling in het Engels. Het kan zich meten met de boeken uit de nu reeds klassieke reeks *International perspectives in philosophy and psychiatry* van Oxford University Press. Zelf is het ook al een klassieker, want *De psychische realiteit* verscheen voor het eerst in 1988. Deze derde herziene editie verscheen als zesde deel in de reeks *Psychiatrie & Filosofie* van Gerrit Glas, bij uitgeverij Boom. Daarmee is Mooij meteen de eerste auteur die twee boeken van deze reeks voor zijn rekening neemt: in 2004 verscheen van hem *Toerekeningsvatbaarheid — Over handlingsvrijheid*.

Het is een metaboek omdat het de grondslagen van de psychiatrie onderzoekt. Wat is een «geestesziekte»? Hoe verhouden brein (de fysische realiteit) en geest (de psychische realiteit) zich tot elkaar? Wat zijn de beperkingen en sterktes van een classificerende en metende psychiatrie? Hoe verhouden neurowetenschappen en gees-

teswetenschappen, hermeneutische en empiristische benadering zich tot elkaar? Mooij bepleit het behoud van de hermeneutiek in de psychiatrie, naast de neurowetenschappen, omdat we alleen zo de beleving, de levensgeschiedenis, de talige context en de betekenisgeving de plaats geven die ze verdienen

De combinatie van diepgang, verscheidenheid en leesbaarheid maakt dit tot een rijk boek. Met de psychiatrie als rode draad put Mooij uit wetenschapsfilosofie, filosofie van de geest (*philosophy of mind*), geschiedenis, neurowetenschappen, ethiek, psychologie, psychoanalyse en fenomenologie. Telkens slaagt hij erin de complexiteit genuanceerd weer te geven, begrippen helder te omschrijven en redeneringen begrijpelijk op te bouwen en consequent door te denken, ondersteund door verhelderende metaforen en vergelijkingen. Zo vergelijkt hij de onmogelijkheid om zich een voorstelling te maken van onze eigen wijze van voorstellen met «het springen over de eigen schaduw» (p. 76). Pogingen om natuurwetenschappelijke en geesteswetenschappelijke verklaringen te integreren vergelijkt hij met het samenbinden van linker- en rechterhand, «een geforceerde integratie van twee perspectieven en werkelijkheidsdomeinen die categoriaal wezenlijk verschillen» (p. 77). Mooij pleit er daarentegen voor «te onderzoeken wat zich in beide sferen afspeelt volgens beider perspectieven om zo correlatieve verbanden vast te stellen». De fysische realiteit (het brein) is een noodzakelijke voorwaarde voor de psychische realiteit, die echter ongelijksoortig of categoriaal wezenlijk verschillend is. Mooij werkt geloofwaardig uit dat het subject een gegevenheid is die voortvloeit uit een brein-in-een-lichaam-in-een-context. Hij waarschuwt voor de verleiding die gegevenheid neurowetenschappelijk te willen verkla-

ren en pleit voor de erkenning van de grenzen en beperkingen van de empiristische methode: 'Daar het empirisme reductie impliceert, is een realiteit ten aanzien waarvan gereduceerd wordt voorondersteld' (p. 98). Het is die realiteit, de psychische realiteit, die de focus vormt van de hermeneutiek. Vooral de fenomenologische analyse geeft zicht op de distantie tussen een fenomeen en zijn formalisering en tussen een begrip en zijn operationalisering.

Is er dan niets aan te merken op dit boek? Toch weinig: deze derde herziene editie heeft reeds met veel kritieken rekening gehouden en is genuanceerder en actueler dan de eerdere edities. De eruditie van de auteur is indrukwekkend, maar een kniesoor zal altijd wel bronnen vinden die onvermeld bleven of visies die onderbelicht zijn. Mooij neemt stelling in en kiest dan ook de auteurs die daarin passen. Nuance biedt echter voortdurend een tegenwicht tegen een te eenzijdige benadering. Het boek leest vlot, maar de formuleringen en woorden klinken soms — voor Vlaamse oren — wat stroef. Misschien toch één bedenking: hoewel Mooij er voortdurend naar streeft 'des idées claires et distinctes' te hanteren, maakt hij naar mijn gevoel onvoldoende helder onderscheid tussen geneeskunde en medische wetenschap, tussen psychiatrie enerzijds en neurowetenschappen en geesteswetenschappen anderzijds. Dit lijkt me nochtans conceptueel belangrijk, omdat beide volstrekt verschillende doelen nastreven en methoden gebruiken. Die ambiguïteit zit al vervat in de ondertitel van het boek: *Psychiatrie als geesteswetenschap*. Elders maakt hij wel het onderscheid tussen begrijpen en ingrijpen (de psychiatrie als hermeneutische praktijkwetenschap, p. 110-111), maar met een consequenter onderscheid zou zijn betoog nog aan helderheid winnen.

Tot slot nog een boodschap voor de lezer die Mooij kent als psychoanalyticus en hoopt iets te leren over zijn visie op de hedendaagse psychoanalyse: met dit boek zal u op uw honger blijven zitten, want dat

is hier niet zijn focus. Het psychoanalytische gedachtegoed kleurt vooral de twee laatste hoofdstukken, maar u zult veel beter aan uw trekken komen in zijn *Psychoanalytisch gedachtegoed — Een modern perspectief* (2002). Maar als ook de grondslagen en hedendaagse plaats van psychoanalyse en psychiatrie u interesseren — en ik kan me niets anders voorstellen — is *De psychische realiteit* een must, tot de voetnoten toe.

Het psychoanalytische korte verhaal

Bespreking van

Stefano Bolognini (2006). *Like wind, like wave — Fables from the land of the repressed*. New York: Other Press.
ISBN 978 1 59051 179 4, 116 pp. \$13,95

MARC HEBBRECHT

Met *Like wind, like wave* heeft de Italiaanse psychoanalyticus Stefano Bolognini de Gradiva Award gewonnen, een bekroning die alleen psychoanalytici met een literaire begaafdheid te beurt valt. Terecht overigens, ik heb het boekje in één ruk uitgelezen. Mijn huisgenoten verwonderden zich erover dat ik nu en dan in lachen uitbarstte; doorgaans zijn psychoanalytische publicaties nogal dor en brengen ze de gemoederen niet in beweging. Bolognini is er met verfijnde humor wel in geslaagd. Zijn boekje is een potpourri van jeugdherinneringen, mijmeringen en diepe wijsheden, opgesmukt met enkele losse psychoanalytische commentaren. Winnicott heeft met zijn causerieën ook een dergelijke formule uitgeprobeerd maar hij bereikte echter niet het literaire niveau van Bolognini. In zijn verhalen exploreert Bolognini de zone van magische almacht, de zone waar ook de warme menselijke idealen te vinden zijn die vitaliteit en creativiteit wekken.